

Szabó Katalin

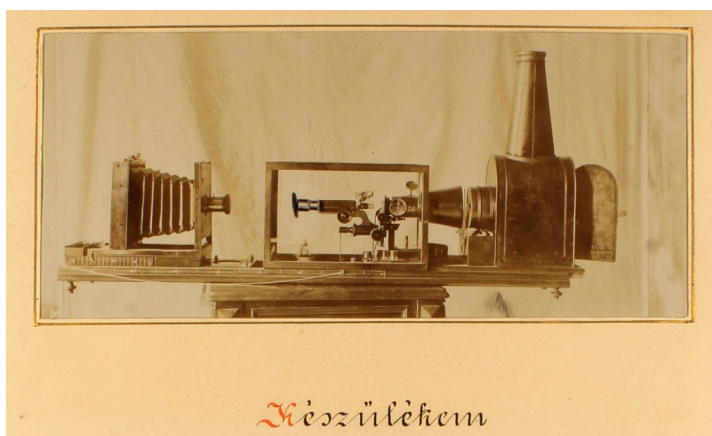
Camera obscura – fény és árnyék

Fényképek, filmek a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményeiben

Az orvostudomány és a fotográfia az első dagerrotípiá megjelenése után, már 1839-ben egymásra találtak, amikor Alfred Donné (1801–1878) elkészítette és a Francia Akadémián bemutatta az első mikrofotográfiát. Ezzel az orvostudományban nagy szerepet játszó vizualitás az objektív ábrázolás egy új területét fedezte fel magának. Ma, amikor a legkülönbözőbb képalkotó technikák állnak az orvosok rendelkezésére a diagnosztika és a terápia egyes területein, szinte elképzelhetetlen milyen forradalmi változást jelentett a tudomány és a fénykép összekapcsolása. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményeiben található fotók, illetve filmek ékes, bár teljes palettát át nem fogó bizonyítékai ennek a kapcsolatnak.

A fénykép megjelenése az orvosi munkában

Szinte megszületésének pillanatától, egészen pontosan 1839-től kezdve tölt be a fénykép közvetlen, megkerülhetetlen szerepet nemcsak a művészetben, a mindennapi életben, hanem a természettudományokban, így az orvostudományban is. Louis Daguerre (1787–1851) 1839. augusztus 19-én tette közzé az első használható dagerrotípiát. Az első dagerrotípiával készült felvételek azonban a mai értelemben még nem voltak sokszorosíthatók. Egy év múlva, 1839. szeptember 23-án Alfred Donné olyan dagerrotípiákat mutatott be a Francia Akadémián, melyek lemezéről negyven másolatot tudtak készíteni. Már ezek között a bemutatott darabok között is ott szerepelt egy mikrofotográfia.¹ (1. kép)

1. kép
Dr. Mergl Ödön szemész, pozsonyi orvos által
összeállított fényképezőgép mikrofotózáshoz (1894)

¹ TOBIN 2006. 6–13.

A vizualitás, a vizuálisan tapasztaltak képi továbbadása a kezdetektől fogva fontos szerepet játszott az orvostudományban. Gondoljunk csak például az első ábrázolások egyikére az egyiptomi Kom Ombo templomának falán, ahol sebészeti eszközöket és szülőszéken ülő szülő nő alakját láthatjuk. A tudományos szövegek illusztrálására minden korban figyelmet fordítottak, bár az ábrázolásoknál a művészi megfogalmazás is meghatározó teret kapott. Ez még akkor is így volt, amikor Andreas Vesalius (1514–1564) valódi tapasztalatokon alapuló, korszak-meghatározó, *De humani corporis fabrica* című, gazdagon illusztrált műve megjelent, melybe az ábrázolásokat egy művész, Jan Stephen van Calcar, Tiziano egyik tanítványa készítette. A művészek munkája voltaképpen egészen a fotográfia megjelenéséig megkerülhetetlen volt a tudományos művek illusztrálásánál.

A fotó – mondhatnánk – „éppen jókor” lépett be a tudomány világába, „éppen jókor” érkezett a felfedezés, és gyorsan be is töltötte a neki szánt, rá váró szerepet. A 19. század a későromantika és a realizmus kora. A változás a művészetekben, de éppen úgy a tudományos látásmódban is nyomon követhető, hiszen ez a korszak fogalmazza és alkotja meg igényét a reális valóságlátásra. Ez az igény a természettudományokban, így az orvostudományban is tükröződik: a természetfilozófiai meghatározottság kiszorul az orvostudományból, és helyét átveszi egy természettudományos alapokra helyezett látásmód. Ez az úgynevezett ágy melletti klinikai megfigyelés, – gyógyítás és – oktatás kora, ahol az orvosok a látható szimptomákra és a mikroszkopikus megfigyelésekre alapozzák következtetéseiket. A friss anatómiai és patológiai alapokon nyugvó irányzat a betegségek, a betegek ábrázolásának is új megfogalmazást ad, sőt – a természettudományok fejlődésének köszönhetően –, a tudományos világba berobbanó találmányok megadják ennek technikai hátterét is.

A fénykép hatására a tudományos könyvekből kiszorulnak a hangsúlyosan díszítésre szánt illusztrációk, és megjelennek a tünetek, betegségek pontos, realiztikus ábrázolására törekvő és erre akár a fényképet is felhasználó illusztrációk. Ez az új irányzat a francia kórházakból, a francia tudományos életből kiindulva hódítja meg a világot.²

Magyarországon már 1840-ben megjelenik egy fordítás a dagerrotípiáról, és megkezdődik a fényképezés kora. Így említhetjük Rosti Pál (1830–1874), Varsányi János (1808–1880 után), Stupa György (1812–1884) gyógyszerész nevét, akik tudományos tárgyú, dokumentumértékű fotókat is készítettek. Megjelentek az első önálló szakmunkák is. Az első igazi összefoglaló Tömösváry László gyógyszerész tollából született: *Magyar fényképész. Kézikönyv fényképészek és műkedvelők számára* címen jelent meg 1863-ban, Pesten. Tömösváry könyvének első részében a fotográfia történetét tekinti át, a másodikban a fényképezéshez szükséges eszközöket, szereket tárja az olvasók elé. A könyv harmadik része a különböző eljárési lehetőségeket veszi számba. Az 1860-as évektől kezdve a sajtó is sokat foglalkozik a fotográfia lehetőségeivel, sőt, megjelennek az első fotográfiai is az újságok hasábjain.

² TAURECK 1980.

A fénykép mint orvostörténeti dokumentum

Az első fotók az orvostudományban a mikrovilághoz kapcsolódnak, de a látható tünetek dokumentálása is kiemelkedő szerepet játszott a betegségek bemutatásában.

A mikroszkópia az 1840-es években indult lendületes fejlődésnek, vele együtt pedig a hisztológia és a bakteriológia – mindkettő gyorsaságot és pontosságot követelt meg. A fotográfiai eljárások előrehaladása lehetővé tette a mikrofotográfia tökéletesedését is. A már említett Doné mellett mások is alkalmazták a fotót a mikroszkópia területén. Az eredeti felvételek már nincsenek meg, de elsők között említik például Richard Owent (1804–1892), aki *Odontography* (1840–1845) című művében egy fotóról készült fametszet-illusztrációt is felhasznált.³ Robert Koch (1843–1910), akit anyai nagyapja és nagybátyja fordított a mikroszkóp és fotográfálás felé, megfigyeléseinek dokumentálására és megörökítésére használta a fényképet. Magyarországon Pantocsek József (1846–1916) orvos, botanikus készített először mikroszkópos fényképfelvételeket, melyeket az 1885-ös országos kiállításon mutatott be.

A klinikai fotók eredete is francia földre vezethető vissza. Elsősorban a szimptomák dokumentálására, a beavatkozás előtti és utáni állapotok megörökítésére készítették ezeket a fotókat. A pszichiátria, az ortopédia, a dermatológia a legkorábbi időktől kezdve használták dokumentációs célokra a fényképet. A kuriózumok között érdekes lehet, hogy Guillaume-Benjamin-Amand Duchenne de Boulogne (1806–1875) francia orvos készített az elsők között – ma talán meglehetősen bizarrnak mondható – fotókat az emberi arcról és az érzelmek kifejezéséről. Az 1850-es években készült fotókat a *Mécanisme de la physionomie humaine, ou Analyse électro-physiologique de l'expression des passions applicable à la pratique des arts plastiques* című könyvének 1862-es kiadásában tette közzé. Magyar szempontból az elsők között érdekes lehet a magyar egyetemen is tanító Johann Nepomuk Czermak (1828–1872) fényképe. Az 1858 és 1863 között Pesten tanító Czermak 1858-ban a Budapesti Királyi Orvosegyesületben (1837-től Societas Medica Buda-Pestensis) mutatta be találmányát, a gégetükröt, melynek segítségével a diagnosztikai és a terápiás

2. kép

Dr. Lükő Gyula (1914–1996) főorvos, egyetemi tanár
fényképezőgéppel a betegek között (1960 táján)

³ TAURECK 1980.

eljárások egy része is megoldódott. Czermak találmányának jelentőségét és hatékonyságát a saját gégefőjéről készített fotóval dokumentálta.

A klinikai felvételek az 1870-es években terjedtek el tömegesen. Ennek megfelelően egyre nagyobb számban születtek a tudományos célokra alkalmazott fényképezésről szóló szakkönyvek is. Az első, orvosi fotografálásról szóló mű egy 1893-ban Franciaországban publikált a *La Photographie Medicale* című könyv volt.

Konzultációs céllal már a korai időktől kezdve használták a fényképeket. Az egyik ilyen ismert eset 1856-ból való: Edward Archelaus Flewelen (1819–1910) egy dagerrotípiát küldött tanárának, Valentine Mottnak (1785–1865), a New Yorkban működő tanító sebésznek. A fotóhoz mellékelte levélben Flewelen részletesen ismertette az esetet, és azt kérdezte a tanárától, hogy milyen sebészeti eljárást javasol a beteg gyógyulása érdekében.

A 19. század utolsó harmadában a fényképezés már a mindennapok része. Ebben az időszakban az oktatási, illusztrálási céllal született fotók mellett tömegesen készültek arcképek az orvosokról. Később, a nem közvetlen szakmai célzatú dokumentálás kiterjedt az épületekre, betegszobákra, gépekre, eljárásai, gyógyítási technikákra, módokra. Ezeket a fényképeket már nemcsak dokumentálási célból készítették, sokkal inkább az élet különböző fontos eseményeit, helyszíneit megörökítő, gyakran kedvtelésből született képekről van szó. (2. kép)

A fotózásban, így az orvosi fényképezésben is jelentős előrelépés volt a színes kép megjelenése, mely először 1861-ben készült. A színes képek azonban még a 20. század első felében is igen ritkák voltak, sőt, a II. világháború utáni időkben is ritkaságszámba mentek. Ahogyan Szabó Dezső írja, majdnem „egy évszázad telt el, míg a színes fotó arra a fokra jutott, hogy a mikroszkóp alatt megfigyelt képek készítésére alkalmas legyen.”⁴ A színes felvételek csak az utóbbi félszáz évben uralták el az élet minden területét, így az orvosi fotografálást is.

Mégis, hogyan válik a fényképből orvos-, kultúr- vagy tudománytörténeti dokumentum? Milyen fotókat tekinthetünk orvostörténeti dokumentumoknak? Az orvostörténeti gyűjteményekben fellelhető fotókat két nagy csoportra oszthatjuk aszerint, hogy milyen szándékkal készítették a fényképet. Az első nagy csoportot azok a fotók képezik, melyeket orvosok vagy fényképészek készítettek orvosszakmai szándékkal. Ezek lehetnek oktatási, publikációs, dokumentációs, vagy diagnosztikai célból létrehozott fotók. A másik nagy csoportot a nem szakmai szándékkal készített fotók jelentik, melyeket szintén készíthettek akár orvosok, akár fényképészek. Ezek tartalma rendkívül szerteágazó lehet, és a magánélet momentumaitól kezdve, a szakmai környezet megörökítéséig terjedő tematikában minden beletartozhat, ami összefüggésbe hozható az orvosi tevékenységgel, az egészséggel, az egészséges életmóddal. Ezeknek a daraboknak az orvostörténeti jelentőségén kívül kultúrtörténeti, művelődéstörténeti szerepe is kiemelkedő lehet. Segítségünkkel – szó szerint – bepillantást nyerhetünk az orvosok magánéletébe, lakásába, szórakozásába, kapcsolataiba; élénk tárulnak az emberek higiénés szokásai, körülményei, viszonyai; a kórházak, egészségügyi intézetek állapota, berendezése, az ott kezelték körülményei, az ott dolgozók egyenruhái, a berendezések, és még sorolhatnánk.

⁴ SZABÓ 1967.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum fotó- és filmgyűjteményei

A különböző orvostörténeti jelentőséggel bíró dokumentumok és tárgyak tudatos, szervezett gyűjtése kétségtelenül a 20. század hajnalán megálmodott és létrehozott orvostörténeti múzeumhoz kötődik, bár a gyűjtés határozott jelei megmutatkoztak már a nagyszombati egyetemen, majd a később felállított egyetemeken, kórházakban és a Budapesti Királyi Orvosegyesületben is. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményének alapját a két világháború között működő Orvosegyesület Orvostörténeti Múzeuma által gyűjtött anyag adja, amely a II. világháború alatt komoly károkat szenvedett, és feltételezhetően tovább morzsolódott, miután 1948-ban feloszlott az Orvosegyesület, és a gyűjtemény gazdátlanná vált. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum 1964 óta létezik, és 1965-ben nyitotta meg kapuit a látogatók előtt.

A múzeumban fellelhető fényképek alapvetően két gyűjteményben találhatók: részben a történeti dokumentációs anyagban, részben pedig az adattári anyagban. Az előbbi a régi, eredeti fotókat tartalmazza, míg ez utóbbi a másolatokat, a múzeum életét bemutató képeket, vagy a közelmúltban készült fényképeket, de a modern képalkotó eljárásokkal készült betegfelvételek is ebbe a gyűjteménybe kerültek.

A történeti fotók gyűjteménye 7127, az adattári fotók együttese pedig 4132 leltári tételt tartalmaz. Ez a két szám csak a leltári tételek számát jelzi, és sokkal több fotót, negatívot, diát, filmet jelent. Csak példaként: az adattári fotótárban a jelzett tétel alatt körülbelül tizenötezer leltározott képi emlék található. A műtárgyak megóvása folyamatosan történik. Az albumok és a fotótár egy fémszekrényben került elhelyezésre, új, savmentes papírtasakokban. Az állagmegóvás részét képezi a folyamatos digitalizálás is, különösen, hogy ma már problémát jelent a különböző hordozókon készített filmek, üvegnegatívok megtekintése.

A fotótárak gyarodása folyamatos. Elsősorban ajándékként érkeznek hozzánk fényképek, albumok, egész hagyatékok magánszemélyektől és intézményektől egyaránt.

3. kép
Dr. Alexander Béla által készített röntgenfelvétel

Múzeumunk fotótárának értékei, ritkaságai, érdekességei

Jelen tanulmány készítése során érkezett múzeumunkba egy, a mikrofotózás hazai hőskorából származó album. Az ajándékozó Fekete István volt, és az album dr. Mergl Ödön szemész, pozsonyi kerületi orvos fotóit tartalmazza 1894-ből. Az album tartalmaz egy Mergl által írott bejegyzést, mint írja: a „*mikrophotográfiai felvételeket egy általam e célra összeállított készülék segítségével készítettem, mely vetítő készülék és utazó kamerául is használható, a vele elérhető nagytítás a természetes nagyságtól a kétezerszeresen túl is terjed. (...) A tárgyalemezttől 42 centiméternyi távolságban chattera eosinos lemezeire vetítettem a képet petróleumos világítás mellett, fényszűrő nélkül.*”⁵ És ehhez Mergl még mellékelte a készülék fotóját is. Az albumban 48 mikrofotó szerepel.

A dokumentációs fotók között jelentős helyet foglalnak el Alexander Béla (1857–1916) plasztikus röntgenképei. (3. kép) Alexander a perspektivikus ábrázolás, illetve röntgenkészítés technikáját fejlesztette mesterfokra.⁶ A perspektíváknál, dimenzióknál maradvá meg kell említenünk Klösz György (1844–1913) néhány múzeumunkban őrzött sztereográfiáit, melyeket a siketnémák váci intézetében készített. A fotók tulajdonképpen két darab, egymáshoz közeli perspektívából felvett képből állnak, és sztereográf segítségével tekinthetők meg.

A publikációs fotók egyik érdekes és értékes darabja egy üvegnegatívokat és pozitív mikrofelveleket tartalmazó doboz, melyre a rendeltetését is ráírták. Darányi Gyula (1888–1958) a kitűnő orvos kérte a fotókat egyik 1938-ban írt cikkéhez. A dokumentációs fotók kategóriájában kiemelkedő helyet foglalnak el a Haranghy László (1897–1975) hagyatékából múzeumunkba került mikro- és makrofelveledek. Beazonosításukban Haranghy professzor egyik munkatársa, Szemenyei Klára volt a múzeum segítségére.

Gyűjteményünk legértékesebb dokumentációs felvételeinek azonban a Balassa-féle fotókat és rajzokat tekinthetjük. Balassa János (1814–1868) a kor egyik legtekintélyesebb orvosa, aki sok egyéb mellett a plasztikai műtétek terén is elismerést vívott ki magának a hazai és európai orvosok körében. A plasztikai műtétekhez készültek fényképek, rajzok és nyomatok azok, melyek néhány darabját múzeumunk őrzi. (4. kép) Vannak közöttük beavatkozás előtt és beavatkozás után készült fotópárok is. Balassa a betegeket dokumentáló fotók elkészítésére a kor egyik neves fotográfusát, festőjét, Boros Józsefet (1821–1883) kérte fel. Feltételezhetően ezekről a fényképekről készültek a kórajzok Bécsben.

4. kép
Szatmári Károly betegről készült fénykép, rajz és nyomatok a Balassa-féle plasztikai műtétekhez (1860–62)

⁵ SOMKL, Fotótár, I. sz.: 2016.34.1. XI/3D

⁶ JESZENSZKY 1995–1996.

A fotótár jelentős részét képezik az arcképek. Nyilvánvaló, hogy az arcképek közül a múzeum névadójának, Semmelweis Ignácnak (1818–1865) a portréi a legértékesebbek. Ezek nemcsak hazai, de nemzetközi érdeklődésre is számot tartó portrék, ugyanúgy, mint a Szent-Györgyi Alberttről (1893–1986), vagy Selye Jánosról (1907–1982) készült arcképek. (5. kép) A 19. század utolsó harmadától kezdve megtalálhatók a legkülönbözőbb területeken működő orvosok, hírességek, egyetemi tanárok portréi. Az arcképek között több album is szerepel. Az albumok leggyakrabban valamilyen évforduló alkalmából létrejött, vagy megbecsülésnek örvendő tanár számára ajándékképpen készült együttesek egy-egy munkaközösségről, tanári karról, kollégákról. Ezeknek az albumoknak a grafikai tervezése, a borítók gazdag, gyakran rézveretes díszítése is említésre méltó.

A gyűjteményben jelentős súlyt képviselnek az eseményekhez, kongresszusokhoz, háborús történésekhez, intézmények évfordulóihoz, megnyitáshoz kapcsolódó fotók, albumok. A világháborúk tábori kórházairól, hadszíntéri sebesültellátó helyeiről, beteg- és sebesültellátásáról készült fotóknak fontos dokumentumértéke van. (6. kép) Az egyik legizgalmasabb gyűjteményes tétel egy ideiglenes kórházat mutat be. A képek 1915/16-ban és 1917-ben készültek; a kórházat egy falu ortodox templomában rendezték be. A gyűjtemény bemutatja az ideiglenes kórház mindennapi életét, a betegek elhelyezésének lehetőségeit, a helyi lakosság ellátását, az operációkat, viziteket. Mivel templomról volt szó, a képeken azt is dokumentálták, hogyan keresztelték meg egy helybéli házaspár gyermekét a kórházzá alakított templomban.

5. kép
Szent-Györgyi Albert lóval

6. kép
Önkéntes ápolónők és orvos az I. világháborúban (1914–15)

Tágabb értelemben szakmai dokumentációnak tekinthetjük az egyes diagnosztikus vagy gyógyító eljárásokról készült fotódokumentációt is vagy a fotóprezentációt. Gyűjteményünk rendelkezik olyan régi, ma már elfeledett gyógyító és diagnosztikus eljárások fotódokumentációjával is, mint például a hideg vizes gyógymódok alkalmazása, vagy a telefonos EKG vizsgálat módja a '70-es évekből. A fotótár ezen szegmensében azonban talán a legérdekesebb és legteljesebb képet a különböző korrekciós, ortopédiai eszközökről kaphatunk. Minden tekintetben jól dokumentáltak a Fischer-féle gyárból kikerült ortopédiai, gyógyászati segédeszközök, a szintén itt készült, Hüttl Hümér (1868–1940) által megálmodott gyomorvarrógép és a sebészeti világkongresszus, melyen Hüttl bemutatta találmányát.

Az újabb dokumentációs fotók között kiemelkedő helyet foglalnak el Fornádi Ferencnek, az elismert neurológusnak, a biskircheni Gertrudis-Klinik orvosigazgatójának diái.

7. kép
Betegvizsgálat

8. kép
Vizsgáló, a volt Sebészeti Klinikán

A fotótár dokumentációs fotói, melyek kifejezetten a betegséget dokumentálják, mindeddig talán kevesebb figyelmet kaptak, pedig egy hihetetlenül gazdag, részben még feltárássra, azonosításra váró, további kutatásokat igénylő részei a gyűjteménynek. (7. kép)

A szakmai fotók és filmek között külön csoportot képeznek a Semmelweis Múzeumhoz kötődő képi dokumentumok. Ezek megőrik a múzeum építésének körülményeit, az intézmény életét, a kiállításokat, változásokat, fejlesztéseket, átalakulásokat. A múzeumi életet megőrkítő dokumentációs fotók mellett jelentősek a restaurálási munkafolyamatokról, fázisokról készült fotók is. (8. kép)

A Múzeum létrejöttét dokumentáló darabok között kiemelt helyet foglalnak el azok a fotók, melyek Semmelweis exhumálását, múzeumba szállítását és a maradványoknak a kertben, a múzeum falában való elhelyezését örökítik meg.

A magánélet, a mikrotörténelem mozzanatai a múzeum gyűjteményében

Gyűjteményünk sok olyan fényképet őriz, melyek nem kapcsolódnak közvetlenül vagy szorosan az orvostörténelemhez. Gyűjtésük egészen a közelmúltig véletlenszerű volt, hiszen az esetlegesen bekerülő, ilyen tartalmú fotók nagy része a jelentős, „valódi” orvostörténeti tartalmat hordozó darabok kísérőjeként vált múzeumi darabbá. A 19. századból igen kevés, ilyen tartalmú dokumentumunk van, hiszen a fényképezés még nem volt elterjedt, és meglehetősen drága foglalatosság is volt. Ebből az időszakból tulajdonképpen szinte csak a családi körben készült, feleséggel, gyermekekkel fényképezett orvosokat bemutató képek vannak a birtokunkban. Üdítő kivétel például az Arányi Lajosról (1812–1887), a kiváló orvorról, a magyar patológia atyjáról és barátairól készült felvétel, melyen a kép szereplői népies ruhákba öltözve pózolnak (9. kép), vagy a Markusovszky Lajosról (1815–1893), a neves orvorról és szakpolitikusról készült jelmezes kép. (10. kép)

A századfordulón, amikor a fotózás már elterjedtebbé vált, megszorodnak a családot bemutató, otthon készült, hobbi- vagy szabadidős tevékenység közben felvett képek. Ezek közül az egyik legteljesebb az úgynevezett *Dunay Emlékkönyv*, mely Zboray Bertalan (1899–2001) gyógyszerész jóvoltából került a múzeumba. Az emlékkönyv fotók és írások gyűjteménye, és a Pázmány Péter Egyetem gyógyszerészeinek tagjaiból alakult baráti társaság, a Pharamókusok Társaságának történetét beszéli el 1920 és 1946 között.

9. kép
Arányi Lajos és barátai jelmezben

10. kép
Markusovszky Lajos jelmezben

Felvillan előttünk a gyógyszerészek és családjaik élete, életkörülményeik, érdeklődési körük, kirándulási célpontjaik, a nyaralók, azok berendezése, elhelyezkedése. Gazdag, feltárássra, értékelésre váró anyag. (11. kép)

Hasonlóan izgalmas és tartalmas a Krepuska Géza (1861–1949), a modern magyar fülészlet megalapítójának magánjellegű fotógyűjteménye, mely úgyszintén múzeumunk fotóanyagát gazdagítja. A negatívok és üvegnegatívok családi, baráti eseményeket, utazásokat, természeti jelenségeket, épített emlékeket örökítenek meg.

Az ilyen jellegű fotók a két világháború között nagyobb számban készültek, a II. világháború után viszont szinte teljesen eltűntek. A fotó ebben az időszakban a politikai propagandát szolgálta és ebben egyáltalán nem volt helye magánéletnek, véleménynek, különböző szempontoknak. A hetvenes évektől kezdve aztán újra találkozhatunk szakmai társaságokról, összejövetelekről készült fényképekkel.

A fotótár ezen részének mélyebb, elemző, a tartalmakat a történelmi dimenzióba helyező feltárása még várat magára. Minden bizonnyal izgalmas, fordulatos, eddig ismeretlen adatokat is tartogat számunkra ez az anyag. (12. kép)

Jelen, kilátások, jövődő

A fényképezést gyökeresen változtatta meg a digitális technika, és nem csak szakmai, technikai értelemben. Hihetetlen számban keletkeznek digitális fotók. A különböző orvosi képalkotó diagnosztikus eljárások, konzultációs, oktatási képanyagok tengernyi mennyiségben keletkeznek, de ugyanez vonatkozik a magánjellegű fényképezésre is. Mivel digitális anyagok, fennmaradásuk még bizonytalanabb, mint a papír alapú fotóké.

De a digitális technika felvet egy múzeumi problémát is: hogyan kell megőrizni a digitális fényképeket? Elegendő-e a digitális hordozón való tárolás vagy „materializálni” is kell mindenképpen őket, hiszen az adatvesztés bármikor bekövetkezhet. Indokolt-e a fényképet láthatóvá tevő eszköz kiiktatása, vagy csak úgy autentikus, ha a digitális fotót őrizzük és tesszük közkinccsé.

11. kép
Id. Szilvássy László gyógyszerész fürdőben

12. kép
Rabindranath Tagore balatonfüredi gyógykezelésén (1933)

A gyakorlat mindenesetre azt mutatja, hogy a legjobb, ha az adatot úgy tároljuk, hogy minél egyszerűbben tudjunk hozzájutni. Gondoljunk bele, hogy vannak olyan adathordozóink, melyekről már igen nehezen tudjuk kinyerni, meghallgatni, megnézni a tárolt anyagot, hiszen a technika, amit a tárolásra használtak, szinte néhány évtized alatt elavult. Gondoljunk csak a hangkazettára, a floppy lemezre, a különböző hordozókra rögzített filmekre, akár a 8 mm-es filmre vagy a VHS-re. Költséges és bonyolult ezek digitalizálása.

Másrészről viszont a már meglévő képi anyag digitalizálásában nagy lehetőségek rejlenek. Azon túl, hogy a digitalizálás a régi, de az újabb fotók állagmegóvásában óriási szerepet játszik, fontos feladata lehet a különböző gyűjtemények összekapcsolásában is. A digitálisan feldolgozott fényképgyűjtemény lehetőséget nyújt arra, hogy más intézmények, kórházak, egyetemek, múzeumok gyűjteményét is megismerjük, összehasonlítsuk a gyűjtött anyagot, kiegészítsük a meglévő ismereteket.

A digitalizálás lehetősége jót tett a fényképgyűjtemény gyarapodásának is. Az utóbbi időben megszorodtak azok a felajánlások, melyek éppen a digitális technika adottságait használják ki. Az adományozó, ajándékozó gyakran hoz be a múzeumba olyan családi fotókat, melyek sorsáról még életében gondoskodni szeretne, vagy éppen helyhiány miatt kell megválnia tőlük, de nem szeretne teljesen elszakadni az emlékektől. Ilyenkor a múzeum digitális másolatot készít az adományozó számára, így lehetővé válik, hogy a múzeum egy új darabbal gyarapodjon, és az adományozónak sem kell teljesen megválnia az emlékeitől.

A múzeum egészét tekintve a fotótár az egyik leginformatívabb, legimpozánsabb gyűjtemény, mely még mindig nagy intenzitással gyarapodik.

Összefoglaló

Múzeumunk fényképgyűjteménye orvostörténeti, kultúr- és tudománytörténeti jelentőségű. Legrégibbi darabjai a 19. század második feléből származnak, a gyűjtemény alapját az Orvosegyesület 20. század első felében kezdett gyűjtése adja. A fényképtár rendkívül sokrétű: nagy arcképgyűjteményünk van, jelentősek a betegségeket dokumentáló fotók, a tablók, albumok. A különböző egészségügyi intézmények egy-egy fontos eseményét, állapotát megörökítő fotók is nagy számban találhatóak a fotótárban. Manapság külön jelentőséget nyertek a magánjellegű, illetve a mikrotörténelmet megörökítő fotók. Ezek feltárása, értékelése még várat magára. A múzeum nagy figyelmet fordít a régi és az újabb fotók állagmegóvására. A digitalizálás nemcsak a könnyebb és pontosabb kereshetőséget segíti, de kíméli is a fotókat.

KÉPJEGYZÉK

1–12. kép Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

IRODALOM

- TOBIN 2006 TOBIN, W.: Alfred Donné and Léon Foucault: the first applications of electricity and photography to medical illustration. *J Vis Commun Med.* 29. (2006):1. 6–13.
- TAURECK 1980 TAURECK, Renata: *Die Bedeutung der Photographie für die Medizinische Abbildung im 19. Jahrhundert. Arbeiten der Forschungsstelle des Instituts für Geschichte der Medizin.* Band 15. Köln, 1980.
- SZABÓ 1967 SZABÓ Dezső: *Medical Colour Photomicrography.* Budapest, 1967.
- JESZENSZKY 1995–1996 JESZENSZKY Sándor: Gondolatok Alexander Béla plasztikus röntgenképeiről. *Orvostörténeti Közlemények = Comm. Hist. Artis Med.,* 41–42. (1995–1996):149–157. 183–195.

Camera Obscura – Light and Shade
Photos and Films from „The Collections at Semmelweis Museum Budapest”

by Katalin Szabó
(Summary)

The photography collection of our museum is significant on the field of medical-, cultural- and scientific history. The earliest pieces date back to the second half of the 19th century. The basic elements of the compilation were put together by the Medical Association around the first half of the 20th century. The collection is remarkably manifold: a significant portrait collection, numerous photographed illustrations of diseases, diverse albums, pageants. The special events of many health institutions – represented by numerous pictures – are also collected in the compilation. The private collections and micro-historical photos gain importance nowadays. The exploration of these is still to come. The museum gives high importance to the safekeeping of new and old photos equally. The digitalization helps the exact and quick search in the archive and saves the photos moreover.